

Bryssel den 16 november 2022
(OR. en)

13070/22

**Interinstitutionellt ärende:
2008/0140(CNS)**

**SOC 537
ANTIDISCRIM 102
MI 700
JAI 1259
FREMP 196**

RAPPORT

från:	Ordförandeskapet
till:	Ständiga representanternas kommitté/rådet
Föreg. dok. nr:	13067/22
Komm. dok. nr:	11531/08 - COM(2008) 426 final
Ärende:	Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning – Lägesrapport

I. INLEDNING

Den 2 juli 2008 antog kommissionen ett förslag till rådsdirektiv som syftar till att utvidga skyddet mot diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning till att omfatta områden utanför arbetslivet. Det föreslagna övergripande direktivet om likabehandling kompletterar den befintliga unionslagstiftningen¹ på området och ska förbjuda diskriminering på ovannämnda grunder inom områdena socialt skydd (inklusive social trygghet samt hälso- och sjukvård), utbildning och tillgång till varor och tjänster (däribland bostäder).

¹ Framför allt rådets direktiv 79/7/EEG, 2000/43/EG, 2000/78/EG och 2004/113/EG.

Det stora flertalet delegationer välkomnade i princip förslaget och många ställde sig bakom dess syfte att komplettera den befintliga rättsliga ramen genom att alla fyra diskrimineringsgrunderna tas upp på ett övergripande sätt.

De flesta delegationerna har framhållit vikten av att främja likabehandling som ett gemensamt värde inom EU. Flera delegationer har särskilt betonat förslagets betydelse i samband med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vissa delegationer skulle emellertid ha föredragit mer långtgående bestämmelser när det gäller funktionsnedsättning.

Vissa delegationer framhåller vikten av att bekämpa diskriminering, men har tidigare ifrågasatt nödvändigheten av kommissionens förslag, som ansetts inkräkta på den nationella behörigheten i vissa frågor och stå i strid med subsidiaritetsprincipen och proportionalitetsprincipen. Vissa delegationer har också begärt förtydliganden och framfört betänkligheter, särskilt när det gäller bristen på rättssäkerhet, behörighetsfördelningen samt förslagets praktiska, finansiella och rättsliga konsekvenser.

Två delegationer vidhåller allmänna reservationer mot förslaget.

För närvarande vidhåller samtliga delegationer granskningsreservationer mot texten.

Den tjeckiska och den danska delegationen vidhåller reservationer för parlamentsbehandling.

Kommissionen stöder försöken att finna en kompromiss, men vidhåller en granskningsreservation mot varje ändring av sitt ursprungliga förslag i detta skede.

Europaparlamentet antog sitt yttrande den 2 april 2009² i enlighet med samrådsförfarandet. Efter Lissabonfördragets ikraftträdande den 1 december 2009 omfattas förslaget nu av artikel 19 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, vilket innebär att det krävs ett enhälligt beslut i rådet efter Europaparlamentets *godkännande*.

² Se dok. A6-0149/2009. Alice Kuhnke (SE/De gröna/Europeiska fria alliansen) har av det nuvarande parlamentet utsetts till föredragande.

II. RÅDETS ARBETE UNDER DET TJECKISKA ORDFÖRANDESKAPET

Efter diskussionerna under 2021, som till stor del var inriktade på bestämmelserna avseende funktionsnedsättning³, fortsatte arbetsgruppen för sociala frågor⁴ sin behandling av ärendet på grundval av en vägledande not⁵ och nya förslag till formuleringar⁶ som det tjeckiska ordförandeskapet lade fram.

I sin vägledande not uppmanade ordförandeskapet delegationerna att lägga fram sina synpunkter på de bestämmelser i den senaste versionen av texten som skulle ha gett medlemsstaterna rätt att begära ett tillfälligt undantag från kravet på att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning. Delegationerna ombads särskilt att ange om de ansåg att bestämmelserna var förenliga med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Delegationerna uppmanades dessutom att bedöma behovet av ett sådant undantag med tanke på att utkastet till direktiv redan föreskrev att rimliga anpassningsåtgärder inte skulle behöva vidtas om det orsakade en orimlig eller oproportionerlig börda.

³ Se dok. 9109/21 och 14046/21.

⁴ Mötena ägde rum den 18 juli och 30 september 2022.

⁵ Dok. 10626/22.

⁶ Dok. 12063/22.

En klar majoritet av delegationerna ansåg (i vissa fall preliminärt) att det föreslagna undantaget var både oförenligt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och onödigt. Ett antal delegationer betonade också att den befintliga bestämmelse som anger att rimliga anpassningsåtgärder endast behöver vidtas om de inte medför en oproportionerlig börda redan utgör en tillräcklig garanti. Andra delegationer uttryckte också en vilja att diskutera olika alternativ för att hitta en lösning, eftersom det krävs enhällighet innan direktivet kan antas. Vissa andra delegationer uttryckte emellertid sitt stöd för att man skulle undersöka idén om det föreslagna undantaget, samtidigt som de också erkände behovet av ytterligare arbete för att säkerställa förenlighet mellan FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och direktivet. Vissa delegationer hade också en öppen inställning och betonade bland annat att det måste finnas flexibilitet för att hantera den ekonomiska börda som skulle uppstå till följd av direktivets bestämmelser om funktionsnedsättning och att undantagen endast får tillämpas i undantagsfall och måste vara tidsbundna, begränsade och målinriktade.

På grundval av denna diskussion lade det tjeckiska ordförandeskapet fram ett antal formuleringsförslag som omfattade följande centrala inslag:

- a) Den bestämmelse som ger medlemsstaterna möjlighet att begära ett tillfälligt undantag från skyldigheten att vidta rimliga anpassningsåtgärder ströks (artikel 15.1a–15.1c).
- b) En frivillig ytterligare införlivandeperiod på två år (dvs. sammanlagt sex år från och med förslagets ikraftträdande) för skyldigheten att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning lades till i texten (artikel 15.2).
- c) Ett skäl som förklarar resonemanget bakom den ytterligare införlivandeperioden (skäl 20c) lades också till i texten.

En majoritet av delegationerna, liksom kommissionens företrädare, ansåg att möjligheten att begära ett tillfälligt undantag från skyldigheten att vidta rimliga anpassningsåtgärder skulle strykas ur texten. En majoritet av delegationerna ställde sig också bakom (eller kunde godta) den föreslagna förlängningen av införlivandeperioden för skyldigheten att vidta rimliga anpassningsåtgärder. Andra delegationer och kommissionens företrädare kunde emellertid inte ställa sig bakom detta, eftersom de ansåg att den resulterande sammanlagda införlivandeperioden på sex år skulle vara orimligt lång. Några delegationer behövde mer tid för att behandla de nya formuleringsförslagen.

Andra frågor som diskuterades under det tjeckiska ordförandeskapet var bland annat följande:

Vissa delegationer upprepade sina betänkligheter mot att stryka *bestämmelserna om tillgänglighet* i direktivet och efterlyste mer långtgående bestämmelser om funktionsnedsättning. Kommissionens företrädare ansåg emellertid att direktivet, som är inriktat på diskriminering, inte är rätt instrument för konkreta bestämmelser om tillgänglighet inom ramen för det materiella tillämpningsområdet.

Andra ansåg att det behövs rättslig vägledning om samspelet mellan förslaget till direktiv och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Närmare uppgifter finns i dok. 11435/22 + COR 1 och 13067/22. Den senaste versionen av utkastet till direktiv återfinns i bilagan till detta dokument.

III. SLUTSATS

Vissa framsteg har gjorts under de diskussioner som bygger på senaste texten, men det finns ett uppenbart behov av omfattande ytterligare arbete innan den enhällighet som krävs kan uppnås i rådet.

Förslag till

RÅDETS DIREKTIV

om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 19.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag⁷,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europaparlamentets godkännande⁸, och

i enlighet med ett särskilt lagstiftningsförfarande, och

⁷ EUT C, , s. .

⁸ EUT C, , s. .

av följande skäl:

- (1) I enlighet med artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) bygger unionen på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter; dessa värden är gemensamma för medlemsstaterna. I enlighet med artikel 6 i EU-fördraget erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (*stadgan om de grundläggande rättigheterna*). Enligt samma artikel ska de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ingå i unionsrätten som allmänna principer.
- (2) Rätten till likhet inför lagen och skydd mot diskriminering för alla och envar är grundläggande rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, i FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, FN:s konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter och om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) samt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och den europeiska sociala stadgan, vilka har undertecknats av [alla] medlemsstaterna. Detta direktiv, och i synnerhet bestämmelserna om tillgänglighet och rimliga anpassningsåtgärder, respekterar de grundläggande principer som erkänns i CRPD och i FN:s konvention om skydd för världens kultur- och naturarv.

- (2a) Unionen är part i CRPD sedan den 23 december 2010. Bestämmelserna i CRPD utgör, i enlighet med artikel 216.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (*EUF-fördraget*), en integrerad del av Europeiska unionens rättsordning och unionens lagstiftning bör därför tolkas i överensstämmelse med CRPD. I CRPD:s artikel 2 ingår särskilt underlåtenhet att göra skälig anpassning i definitionen av diskriminering och i artikel 9 föreskrivs skyldigheter gällande tillgänglighet. I sitt meddelande *EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU* efterlyste kommissionen konsekventa insatser för att säkerställa att CRPD genomförs effektivt i hela unionen och slog fast att tillgänglighet är ett av åtta insatsområden.
- (3) Detta direktiv är förenligt med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns särskilt i stadgan om de grundläggande rättigheterna. I artikel 10 i stadgan om de grundläggande rättigheterna erkänns rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. I artikel 21 förbjuds diskriminering, även på grund av religion eller annan trosuppfattning (tidigare: *övertygelse*), funktionsnedsättning (tidigare: *funktionshinder*), ålder eller sexuell läggning, och i artikel 26 erkänns rätten för personer med funktionsnedsättning att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende.
- (4) Det europeiska handikappåret 2003, det europeiska året för lika möjligheter för alla 2007, Europaåret för interkulturell dialog 2008 och Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012 har visat att diskriminering fortfarande förekommer, men har också lyft fram de fördelar som mångfald innebär.
- (5) I slutsatserna från Europeiska rådets möte i Bryssel den 14 december 2007 uppmanade Europeiska rådet medlemsstaterna att förstärka sina insatser för att förebygga och bekämpa diskriminering på och utanför arbetsmarknaden.

- (5a) Rådet bekräftade i sina slutsatser av den 21 februari 2011 sitt starka engagemang för att främja och skydda religions- och trosfrihet utan diskriminering. I sina slutsatser av den 17 juni 2011 uppmanade rådet och företrädarna för medlemsstaternas regeringar medlemsstaterna och Europeiska kommissionen att fortsätta att bekämpa diskriminering av personer med funktionsnedsättning och se över den befintliga rättsliga ramen. I sina slutsatser av den 16 juni 2016 uppmanade rådet Europeiska kommissionen att främja de åtgärder som anges i kommissionens åtgärdslista för främjande av lika möjligheter för hbt-personer.
- (6) Europaparlamentet har i sin resolution av den 20 maj 2008⁹ och i sin resolution av den 8 september 2015¹⁰ begärt att skyddet mot diskriminering utvidgas i unionsrätten.
- (6a) Diskriminering har allvarliga konsekvenser – inte bara för den enskilda individen, utan även för samhället: bland annat påverkas bruttonationalprodukten, skatteintäkterna och den sociala sammanhållningen. Skydd mot diskriminering i enlighet med detta direktiv kan bidra till bättre hälsotillstånd och utbildningsresultat och därmed till en ökning av medlemsstaternas bruttonationalprodukt.

⁹ Europaparlamentets resolution av den 20 maj 2008 om framsteg som gjorts i EU när det gäller lika möjligheter och icke-diskriminering (införlivande av direktiven 2000/43/EG och 2000/78/EG) (2007/2202(INI)) (EUT C 279E, 19.11.2009, s. 23).

¹⁰ Europaparlamentets resolution av den 8 september 2015 över situationen för de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen (2013–2014) (2014/2254(INI)) (EUT C 316, 22.9.2017, s. 2)

- (7) Europeiska kommissionen bekräftade i sitt meddelande *En förnyad social agenda: Möjligheter, tillgång och solidaritet i framtidens Europa* att det i samhällen där varje individ anses ha samma värde inte ska finnas några artificiella hinder eller någon diskriminering som hindrar människor från att utnyttja dessa möjligheter. Diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning kan undergräva förverkligandet av unionsmålen i fördragen, särskilt förverkligandet av en hög sysselsättningsnivå och en hög nivå på det sociala skyddet, en höjning av levnadsstandarden och livskvaliteten samt ekonomisk och social sammanhållning och solidaritet. Sådan diskriminering kan även undergräva strävan att undanröja hinder för den fria rörligheten för personer, varor och tjänster mellan medlemsstaterna. Europeiska kommissionen framhöll på nytt och förnyade sitt åtagande att bekämpa diskriminering och främja lika möjligheter i sitt meddelande *Ickediskriminering och lika möjligheter: Ett förnyat engagemang* och i sin rekommendation om den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

- (8) Befintlig EU-lagstiftning omfattar tre rättsakter som grundas på artikel 13 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen som har ersatts av artikel 19 i EUF-fördraget. Det handlar om direktiv 2000/43/EG¹¹, direktiv 2000/78/EG¹² och direktiv 2004/113/EG¹³, som syftar till att förebygga och bekämpa diskriminering på grund av kön, ras och etniskt ursprung, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder och sexuell läggning. Dessa instrument har visat hur viktig lagstiftning är för kampen mot diskriminering. I direktiv 2000/78/EG fastställs särskilt en allmän ram för likabehandling i arbetslivet oavsett religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Det finns dock skillnader mellan medlemsstaterna i hur skyddet mot diskriminering på dessa grunder på andra områden än i arbetslivet är utformat och vilken omfattning det har. Direktiv 2000/43/EG skyddar personer mot diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, socialt skydd samt utbildning, medan direktiv 2004/113/EG ger skydd mot diskriminering på grund av kön när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, med undantag för medie- och reklam innehåll och utbildning.
- (9) Syftet med detta direktiv är därför att, med avseende på de grunder som omfattas, utvidga utformningen och omfattningen av skyddet mot diskriminering så att det inte bara omfattar sysselsättningsområdet utan även de specifika områden som anges i det här direktivet. Unionslagstiftningen bör därför förbjuda diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning på en rad olika områden utanför arbetsmarknaden, inbegripet tillgång till socialt skydd, tillgång till utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder. Med tjänster bör avses tjänster enligt artikel 57 i EUF-fördraget.

¹¹ Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000, s. 22).

¹² Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2.12.2000, s. 16).

¹³ Rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster (EUT L 373, 21.12.2004, s. 37).

- (10) Direktiv 2000/78/EG förbjuder diskriminering när det gäller tillgång till yrkesutbildning. Detta skydd måste kompletteras genom att diskriminering förbjuds även när det gäller utbildning som inte anses vara yrkesutbildning.
- (11) Detta direktiv bör inte påverka medlemsstaternas befogenheter, särskilt i fråga om utbildning, social trygghet och hälso- och sjukvård. Det bör inte heller påverka medlemsstaternas väsentliga roll och stora beslutsbefogenheter när det gäller att tillhandahålla, beställa och organisera tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.
- (12) Diskriminering innefattar direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier, instruktioner att diskriminera samt underlåtenhet att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning. Diskriminering innefattar även diskriminering på flera grunder.
- (12a) Diskriminering föreligger bland annat när en person behandlas mindre gynnsamt eller trakasseras på grund av att den personen har eller uppfattas ha anknytning till personer med en viss religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning, eller till organisationer som främjar rättigheterna för dessa personer¹⁴. Diskriminering föreligger också när en person behandlas mindre gynnsamt eller trakasseras på grund av den religion eller trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuella läggning som han eller hon förmodas ha. Det är därför lämpligt att detta direktiv uttryckligen skyddar mot diskriminering som grundas på anknytning eller förmodan¹⁵.

¹⁴ Domstolens dom av den 16 juli 2015, CHEZ Razpredelenie (Nikolova), C-83/14 och domstolens dom av den 17 juli 2008, Coleman/Attridge, C-303/06.

¹⁵ Ibid.

- (12ab) Diskriminering på flera grunder innefattar diskriminering i alla dess former på grundval av en kombination – oavsett vilken – av två eller flera av följande grunder, inklusive när situationen, om grunderna betraktades var och en för sig, inte skulle innebära diskriminering av den berörda personen: religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Diskriminering på flera grunder bör erkännas för att spegla hur komplexa diskrimineringsärenden kan vara, samt för att stärka skyddet för dem som utsätts för diskriminering.
- (12b) Trakasserier strider mot principen om likabehandling, eftersom offer för trakasserier inte på lika villkor som andra kan få tillgång till socialt skydd, utbildning, varor och tjänster. Trakasserier kan ta sig olika uttryck, inbegripet oönskat verbalt, fysiskt eller annat icke-verbalt beteende. Sådant beteende kan betraktas som trakasserier enligt detta direktiv om det upprepas eller annars är av så allvarlig art att det syftar eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas.
- (13) Vid genomförandet av principen om likabehandling oavsett religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning bör unionen i enlighet med artikel 8 i EUF-fördraget syfta till att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män och främja jämställdhet mellan dem, i synnerhet som kvinnor ofta utsätts för diskriminering på flera grunder.

Vid utarbetande eller översyn av de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv bör medlemsstaterna beakta de olika följderna för kvinnor och män.

- (14) Bedömningen av händelser som ger anledning att anta att det har förekommit direkt eller indirekt diskriminering bör även i fortsättningen vara en fråga för nationella rättsliga instanser eller andra behöriga organ, i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis. Särskilt vad gäller indirekt diskriminering kan sådana regler innebära att alla medel, inklusive statistiska och/eller vetenskapliga bevis, används för att fastställa att diskriminering föreligger.
- (14a) Särbehandling på grund av ålder kan tillåtas under vissa förhållanden, om särbehandlingen på ett objektivet sätt kan motiveras av ett berättigat mål och om medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. I detta sammanhang bör främjande av ekonomisk, social och kulturell integration för personer som tillhör särskilda åldersgrupper utgöra ett berättigat mål. Medlen för att uppnå detta mål, såsom att erbjuda personer som tillhör särskilda åldersgrupper gynnsammare villkor, bör vara lämpliga och nödvändiga. Åldersrelaterade åtgärder för att ge personer som är i en viss ålder mer gynnsamma villkor än de villkor som gäller för andra, såsom inga eller lägre avgifter för kollektivtrafik, museer eller sportanläggningar, bör anses vara förenliga med principen om icke-diskriminering och utgör inte åldersdiskriminering.
- (15)
- (15a)
- (15b) Kunder och relevanta rättsliga instanser och organ som handlägger klagomål bör ha rätt att på begäran få information om skälen till särbehandlingen på grundval av ålder eller funktionsnedsättning inom finansiella tjänster. Den information som ges bör vara användbar och begriplig för allmänheten och bör förklara skillnaderna i den individuella riskbedömningen för den ifrågavarande tjänsten. Tillhandahållare av finansiella tjänster bör dock inte vara skyldiga att yppa kommersiellt känsliga uppgifter.

- (16) Alla enskilda individer har rätt att fritt sluta avtal inbegripet rätt att välja avtalspart för en transaktion. Detta direktiv bör inte tillämpas på enskilda personers ekonomiska transaktioner när dessa transaktioner utförs inom ramen för privatlivet eller familjelivet.
- (17) Samtidigt som diskriminering förbjuds, är det viktigt att respektera andra grundläggande rättigheter och friheter i linje med stadgan om de grundläggande rättigheterna samt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, i synnerhet skydd för privatliv och familjeliv, religionsfrihet, föreningsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet och informationsfrihet. Detta direktiv bör inte hindra åtgärder i nationell rätt som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga för allmän säkerhet, upprätthållande av allmän ordning, förebyggande av brottslighet, hälsoskydd samt skydd för andra människors rättigheter och friheter.
- (17-a) Detta direktiv ändrar inte fördelningen av befogenheter mellan unionen och dess medlemsstater såsom den anges i fördragen bland annat på områdena utbildning och socialt skydd. Det påverkar inte heller medlemsstaternas väsentliga roll och stora beslutsbefogenheter när det gäller att tillhandahålla, beställa och organisera tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.
- (17a) Detta direktiv omfattar tillämpning av principen om likabehandling i fråga om tillgång till socialt skydd, tillgång till utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster inom gränserna för unionens behörighet. Begreppet *tillgång* innefattar inte fastställandet i enlighet med nationell rätt och praxis av huruvida en person är berättigad till socialt skydd eller utbildning eftersom medlemsstaterna svarar för organisationen och finansieringen av och innehållet i sina system för socialt skydd och utbildning och även för fastställandet av vem som är berättigad till socialt skydd eller utbildning.

- (17b) Socialt skydd i den mening som avses i detta direktiv bör omfatta social trygghet, socialt bistånd, subventionerade bostäder samt hälso- och sjukvård. Följaktligen bör detta direktiv vara tillämpligt på alla rättigheter, ersättningar och förmåner som härrör från allmänna eller särskilda system för social trygghet, socialt bistånd och hälso- och sjukvård och som är lagstadgade eller tillhandahålls direkt av staten eller av privata aktörer. I detta sammanhang bör direktivet vara tillämpligt på kontantförmåner, naturaförmåner och tjänster, oberoende av om de berörda systemen är avgiftsfinansierade eller inte. Ovannämnda system inbegriper t.ex. de grenar av de sociala trygghetssystemen som fastställs i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004¹⁶ samt system för förmåner och tjänster som beviljas på grund av brist på finansiella tillgångar eller risken för social utslagning. Detta direktiv är också tillämpligt på kompletterande pensioner som omfattas av direktiv 2014/50/EU.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Medlemsstaternas exklusiva behörighet att organisera sina system för socialt skydd inbegriper behörighet för inrättande, finansiering och förvaltning av sådana system och därtill hörande arrangemang samt behörighet för fastställande av innehållet i, omfattningen, beräkningen och varaktigheten av förmåner och tjänster samt för fastställande av villkoren för berättigande till förmåner och tjänster samt till anpassning av dessa villkor i syfte att garantera hållbara offentliga finanser.

¹⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1).

- (17g) Medlemsstaternas exklusiva behörighet att organisera sina utbildningssystem och innehållet i undervisningen och utbildningsverksamheten, inbegripet tillhandahållande av specialundervisning, inbegriper behörighet för inrättande, finansiering och förvaltning av utbildningsanstalter, för utarbetande av studieplaner och annan utbildningsverksamhet, för fastställande av examineringsförfaranden och samt fastställande av villkor för berättigande, t.ex. åldersgränser för utbildning, stipendier och kurser.
- (17ga)
- (17h) Detta direktiv är inte tillämpligt på frågor som omfattas av familjerätten, bl.a. civilstånd och adoption, eller på lagstiftning om reproduktiva rättigheter. Det påverkar inte heller statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur.
- (17i)
- (18)
- (19) Enligt artikel 17 i EUF-fördraget ska unionen respektera och inte påverka den ställning som kyrkor och religiösa sammanslutningar och samfund har i medlemsstaterna enligt den nationella lagstiftningen och även respektera den ställning som filosofiska och konfessionslösa organisationer har.
- (19a) Personer med funktionsnedsättning inbegriper personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan hindra dem från att fullständigt och faktiskt delta i samhället på lika villkor som andra. Definitionen av *varaktiga* i samband med begreppet funktionsnedsättning bör ses mot bakgrund av rättspraxis från Europeiska unionens domstol, särskilt domen i mål C-395/15.

- (19ab)¹⁷ Principen om tillgänglighet fastställs i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt konventionen ska medlemsstaterna såsom konventionsstater, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik liksom informations- och kommunikationssystem, samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden.
- (19b) Åtgärder som syftar till att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra till de områden som omfattas av detta direktiv spelar en viktig roll för att garantera fullständig jämlikhet i praktiken. Sådana åtgärder bör omfatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer för tillgänglighet samt förebyggande av nya hinder och barriärer. Åtgärder som syftar till att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning får inte medföra en oproportionerlig börda. Tillgänglighet bör anses ha uppnåtts på ett proportionerligt sätt om personer med funktionsnedsättning på ett effektivt sätt och på lika villkor som andra kan få tillgång till tjänster som är tänkta att tillhandahållas eller erbjudas till allmänheten genom särskilda byggnader, anläggningar, transporttjänster och infrastruktur även om de inte kan få tillgång till den aktuella byggnaden, anläggningen eller infrastrukturen i dess helhet.
- (19c) Sådana åtgärder bör syfta till att få till stånd tillgänglighet bl.a. till den fysiska miljön, transport, informations- och kommunikationsteknik liksom informations- och kommunikationssystem samt tjänster som omfattas av detta direktiv. Att det inte alltid är möjligt att uppnå tillgång på helt likvärdiga villkor jämfört med andra människor kan inte framföras som en motivering för att inte vidta alla tänkbara åtgärder för att i så hög grad som möjligt öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.

¹⁷ Skälet kommer att ses över senare.

- (19ca) Rimliga anpassningsåtgärder bör vidtas på de områden som omfattas av direktivet, förutsatt att detta inte ger upphov till någon oproportionerlig börda. I CRPD föreskrivs att alla konventionsstater, för att främja jämlikhet och undanröja diskriminering, ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls. Skälig anpassning betyder enligt definitionen i CRPD nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. I direktiv 2000/78/EG föreskrivs att ”arbetsgivaren skall vidta de åtgärder som behövs i det konkreta fallet för att göra det möjligt för en person med funktionshinder att få tillträde till, delta i eller göra karriär i arbetslivet, eller att genomgå utbildning, såvida sådana åtgärder inte medför en oproportionerlig börda för arbetsgivaren”.
- (19cb) Rimliga anpassningsåtgärder spelar en viktig roll för att säkerställa fullständig jämlikhet för personer med funktionsnedsättning på de områden som omfattas av detta direktiv. I samband med ett avtalsförhållande eller ett annat långvarigt förhållande mellan tillhandahållaren och personen med funktionsnedsättning kan strukturella ändringar av lokaler eller utrustning anses utgöra rimliga anpassningsåtgärder. Rimliga anpassningsåtgärder kan inbegripa justeringar eller ändringar av tillhandahållarens normala policy, förfaranden och praxis, justeringar av villkoren för tillgång samt tillhandahållande av särskild assistans, med beaktande av de särskilda behov som en person med funktionsnedsättning har, i syfte att nå ett likvärdigt resultat.

- (19cc) Rimliga anpassningsåtgärder krävs endast i den utsträckning de inte medför en oproportionerlig börda. Undantag från ett eller flera krav på likabehandling på grund av den oproportionerliga börda som de medför, bör inte gå utöver vad som är absolut nödvändigt för att begränsa denna börda i varje enskilt fall. Åtgärder som skulle medföra en oproportionerlig börda bör tolkas som åtgärder som skulle medföra en alltför stor organisatorisk eller ekonomisk börda, samtidigt som man tar hänsyn till de sannolika fördelarna för de berörda personerna med funktionsnedsättning. Endast legitima skäl bör beaktas vid alla bedömningar.
- (19d)
- (19e) Om den unionslagstiftning som föreskriver detaljerade standarder eller specifikationer angående tillgänglighet eller rimliga anpassningsåtgärder beträffande vissa bestämda varor eller tjänster efterlevs bör kraven på tillgänglighet eller rimliga anpassningsåtgärder i detta direktiv anses vara uppfyllda.

- (20) I unionsrätten fastställs redan detaljerade specifikationer för tillgänglighet och rimliga anpassningsåtgärder på vissa områden. Sådana specifikationer föreskrivs bland annat i kommissionens förordning (EU) nr 1300/2014¹⁸, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011¹⁹, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007²⁰ och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006²¹. I unionslagstiftningen fastställs även redan rättsliga krav för att garantera tillgänglighet utan att specifikationer eller standarder för detta krav föreskrivs. Sådana rättsliga krav fastställs bland annat i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013²² och i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU²³. Till exempel uppställs i artikel 7 i förordning (EU) nr 1303/2013 ett krav på att tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning ska vara ett av de kriterier som ska uppfyllas vid utformningen av de insatser som samfinansieras av fonderna.

¹⁸ Kommissionens förordning (EU) nr 1300/2014 av den 18 november 2014 om tekniska specifikationer för driftskompatibilitet avseende tillgängligheten till Europeiska unionens järnvägssystem för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet (EUT L 356, 12.12.2014, s. 110).

¹⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011 av den 16 februari 2011 om passagerares rättigheter vid busstransport och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 (EUT L 55, 28.2.2011, s. 1).

²⁰ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007 av den 23 oktober 2007 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer (EUT L 315, 3.12.2007, s. 14).

²¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006 av den 5 juli 2006 om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet (EUT L 204, 26.7.2006, s. 1).

²² Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013 av den 17 december 2013 om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden, om fastställande av allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden samt om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1083/2006 (EUT L 347, 20.12.2013, s. 320).

²³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG (EUT L 94, 28.3.2014, s. 65).

(20-aa)

- (20-a) Utöver allmänna föregripande åtgärder för att säkerställa tillgänglighet spelar rimliga anpassningsåtgärder i enskilda fall en viktig roll för att garantera fullständig jämlikhet i praktiken för personer med funktionsnedsättning på de områden som omfattas av detta direktiv. I samband med ett avtalsförhållande eller ett annat långvarigt förhållande mellan tillhandahållaren och personen med funktionsnedsättning kan strukturella ändringar av lokaler eller utrustning anses utgöra rimliga anpassningsåtgärder. Rimliga anpassningsåtgärder kan inbegripa justeringar eller ändringar av tillhandahållarens normala policy, förfaranden och praxis, justeringar av villkoren för tillgång samt tillhandahållande av särskild assistans, med beaktande av de särskilda behov som en person med funktionsnedsättning har, i syfte att nå ett likvärdigt resultat. Rimliga anpassningsåtgärder bör inte medföra en orimlig börda.
- (20-b) Medlemsstaterna uppmanas att utveckla och genomföra innovativa åtgärder för att säkerställa rimlig anpassning.
- (20aa) Vid tillhandahållande av bostäder bör tillhandahållaren inte, för att efterleva bestämmelserna om rimliga anpassningsåtgärder i detta direktiv, vara skyldig att göra strukturella ändringar i lokalerna eller betala för sådana ändringar. I enlighet med nationell rätt och praxis bör en tillhandahållare godta sådana ändringar om de finansieras på annat sätt och inte medför någon annan oproportionerlig börda.
- (20ab) Skyldigheten att erbjuda rimliga anpassningsåtgärder, förutsatt att detta inte ger upphov till någon oproportionerlig börda, föreskrivs i direktiv 2000/78/EG och i CRPD. I CRPD erkänns också betydelsen av tillgång för personer med funktionsnedsättning för fullt åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. I konventionen fastställs tillgänglighet som en allmän princip och konventionsstaterna åläggs att vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång på lika villkor som andra.

- (20b) Vid bedömningen av vilka åtgärder för att säkerställa tillgänglighet eller rimlig anpassning som skulle medföra en oproportionerlig börda bör hänsyn tas till ett antal faktorer, bland annat organisationens eller företags storlek, art och resurser samt de beräknade kostnaderna för sådana åtgärder eller den (tekniska och/eller ekonomiska) livslängden för infrastrukturer och föremål som används för att tillhandahålla en tjänst. Dessutom kan en oproportionerlig börda uppstå särskilt om betydande strukturella förändringar skulle krävas för att bereda tillträde till lös eller fast egendom som är skyddad genom nationella bestämmelser på grund av sitt historiska, kulturella, konstnärliga eller arkitektoniska värde.
- (20c) (nytt) För att ge tillräckligt med tid att uppfylla kraven att säkerställa rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning enligt detta direktiv, är det lämpligt att föreskriva en längre införlivandeperiod för sådana åtgärder.
- (21) Förbudet mot diskriminering bör inte hindra att medlemsstater behåller eller antar bestämmelser för att förhindra eller kompensera att en grupp personer missgynnas, särskilt på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning, eller på grund av att de har en kombination av kännetecken med koppling till dessa särskilda grunder för diskriminering. Sådana bestämmelser kan inbegripa stöd till organisationer av och för personer med en viss religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning, om deras huvudsakliga syfte är att främja dessa personers ekonomiska, kulturella eller sociala integration eller se till att deras särskilda behov tillgodoses.
- (22) I detta direktiv fastställs minimikrav, vilket ger medlemsstaterna möjlighet att behålla eller införa förmånligare bestämmelser. Genomförandet av detta direktiv får inte åberopas som skäl till inskränkningar i det skydd som för närvarande finns i varje medlemsstat.

- (23) Personer som har diskriminerats på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning bör tillförsäkras ett lämpligt rättsligt skydd. För att förbättra skyddet bör föreningar, organisationer och andra juridiska personer ges befogenhet att delta i förfaranden, även på den utsatta personens vägnar eller för att stödja denne, utan att detta påverkar tillämpningen av de nationella regler som rör ombud och försvar vid domstol.
- (24) För att principen om likabehandling ska kunna tillämpas effektivt bör reglerna om bevisbördan anpassas på så sätt att bevisbördan övergår till svaranden när det föreligger prima facie-fall av diskriminering. Det åligger dock inte svaranden att bevisa att kändanden har en viss religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.
- (25) För att principen om likabehandling ska kunna genomföras i praktiken krävs ett lämpligt rättsligt skydd mot repressalier.
- (26) Rådet uppmanade i sin resolution om uppföljningen av Europeiska året för lika möjligheter för alla (2007) det civila samhället, inbegripet organisationer som företräder människor som riskerar att utsättas för diskriminering, arbetsmarknadens parter och olika berörda parter, att delta i utarbetandet av åtgärder och program som syftar till att förebygga diskriminering och främja lika rättigheter och lika möjligheter på såväl europeisk som nationell nivå.

- (27) Erfarenheterna av tillämpningen av direktiven 2000/43/EG, 2004/113/EG och 2006/54/EG²⁴ visar att skyddet mot diskriminering på de grunder som omfattas av detta direktiv skulle stärkas, om det fanns ett eller flera organ i varje medlemsstat med uppgift att analysera problemen, undersöka möjliga lösningar och ge konkret stöd till personer som utsatts för diskriminering. I överensstämmelse med syftet att utvidga omfattningen och utformningen av skyddet mot diskriminering på grund av kön och ras eller etniskt ursprung till de grunder som omfattas av detta direktiv bör befogenheterna för detta eller dessa organ också innefatta de områden som täcks av direktiv 2000/78/EG. Medlemsstaterna kan använda kommissionens rekommendation av den 22 juni 2018 om standarder för jämlikhetsorgan som vägledning för att säkerställa att dessa organ fungerar på ett effektivt och oberoende sätt.
- (28) Medlemsstaterna bör främja insamling av uppgifter om likabehandling och diskriminering, främst i syfte att övervaka och utvärdera effektiviteten i de åtgärder som vidtagits för efterlevnad av detta direktiv. I detta syfte får medlemsstaterna exempelvis fastställa referensvärden eller mätbara mål, eller börja samla in kvalitativa och/eller kvantitativa uppgifter. I detta direktiv bör uppgifter om likabehandling och diskriminering innefatta all information som är användbar och relevant för att beskriva och analysera läget avseende jämställdhet, i den mening att uppgifterna ger en uppfattning om förekomsten av och/eller omfattningen av diskriminering och/eller jämställdhet. De uppgifter som samlas in får inbegripa referensuppgifter, såsom demografiska och socioekonomiska uppgifter, uppgifter om materiell och upplevd ojämlikhet, uppgifter som gör det möjligt att utvärdera gällande politik eller uppgifter som grundar sig på indikatorer för mänskliga rättigheter. Uppgifterna bör samlas in i enlighet med nationell lagstiftning och praxis och i enlighet med tillämplig unionsrätt, i synnerhet med de bestämmelser som rör skydd av personuppgifter.

²⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/54/EG av den 5 juli 2006 om genomförandet av principen om lika möjligheter och likabehandling av kvinnor och män i arbetslivet (EUT L 204, 26.7.2006, s. 23).

- (29) Medlemsstaterna bör föreskriva effektiva, proportionella och avskräckande påföljder för överträdelse av nationella bestämmelser som antagits enligt detta direktiv. Exempel på påföljder är administrativa och finansiella sanktioner, som böter eller betalning av ersättning, och andra former av sanktioner.
- (30) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att säkerställa en gemensam hög skyddsnivå mot diskriminering i alla medlemsstater, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av den föreslagna åtgärdens omfattning och verkningar, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i EU-fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (31) I enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet av den 13 april 2016 om bättre lagstiftning²⁵ uppmuntras medlemsstaterna att för egen del och i unionens intresse upprätta egna tabeller som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och de bestämmelser som antas för att införliva direktivet samt att offentliggöra dessa tabeller.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

²⁵ EUT L 123, 12.5.2016, s. 1.

KAPITEL I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer bestämmelser för bekämpning av diskriminering på grund av religion eller annan trosuppfattning (tidigare: *övertygelse*), funktionsnedsättning (tidigare: *funktionshinder*), ålder, eller sexuell läggning, så att principen om likabehandling inom ramen för detta direktiv ska kunna genomföras i medlemsstaterna, och stöder främjandet av denna princip i arbetslivet i enlighet med direktiv 2000/78/EG.

Artikel 2

Begreppet diskriminering

1. I detta direktiv avses med *principen om likabehandling* att det inte får förekomma någon diskriminering på någon av de grunder som avses i artikel 1.
2. I detta direktiv avses med *diskriminering*
 - a) direkt diskriminering på någon av de grunder som avses i artikel 1; detta ska anses föreligga när en person behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation,
 - b) indirekt diskriminering på någon av de grunder som avses i artikel 1; detta ska anses föreligga när en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringssätt, särskilt missgynnar personer med en viss religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning jämfört med andra personer, om inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga,

- c) trakasserier som har samband med någon av de grunder som avses i artikel 1; detta ska anses föreligga när ett oönskat beteende syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas; begreppet trakasserier får i detta sammanhang definieras i enlighet med medlemsstaternas nationella lagstiftning och praxis,
- d)
- d-a)
- d-b) instruktioner att diskriminera en person, på en av de grunder som avses i artikel 1,
- e) underlåtenhet att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning; detta ska anses föreligga när artikel 4a i detta direktiv inte följs.

3-a.

- 3. Diskriminering enligt detta direktiv innefattar diskriminering på grund av en kombination av diskrimineringsgrunderna i artikel 1 och en kombination av en eller flera av dessa grunder och någon av diskrimineringsgrunderna i direktiv 2000/43/EG och/eller direktiv 2004/113/EG.

4.

5.

- 6. Trots bestämmelserna i punkterna 1 och 2 får förmånlig behandling på grund av ålder eller funktionsnedsättning tillåtas om det objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.

- 6-a. Förmånlig behandling i syfte att säkerställa inkludering, integration eller deltagande i samhället på lika villkor som andra kan ske i form av fri tillgång, lägre avgifter eller förtur för skyddade grupper på grund av ålder eller funktionshinder och får tillåtas enligt detta direktiv som en berättigad, lämplig och nödvändig behandling.
- 6a.
7. Trots bestämmelserna i punkterna 1 och 2 får särbehandling på grundval av ålder eller ett hälsotillstånd som kan ha att göra med en persons funktionsnedsättning tillåtas vid tillhandahållande av försäkrings- eller banktjänster eller andra finansiella tjänster om särbehandlingen objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga, och endast i den mån riskbedömningen grundar sig på korrekta, aktuella och relevanta försäkringstekniska eller statistiska uppgifter och görs med hänsyn till den individuella situationen för den person som ansöker om en försäkrings- eller banktjänst eller en annan finansiell tjänst.
- 7a. Trots bestämmelserna i punkt 2 ska särbehandling på grundval av ålder vid tillhandahållande av försäkrings- eller banktjänster eller andra finansiella tjänster inte utgöra åldersdiskriminering om särbehandlingen objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga, och endast i den mån riskbedömningen grundar sig på korrekta, aktuella och relevanta försäkringstekniska eller statistiska uppgifter och görs med hänsyn till den individuella situationen för den person som ansöker om en försäkrings- eller banktjänst eller en annan finansiell tjänst.

8. Detta direktiv ska inte påverka sådana åtgärder i nationell rätt som i ett demokratiskt samhälle är lämpliga och nödvändiga för upprätthållande av allmän säkerhet och allmän ordning, förebyggande av brottslighet, skydd av minderåriga, skydd av hälsa och säkerhet samt skydd av andra människors grundläggande rättigheter och friheter, inklusive skydd av privatliv och familjeliv, religionsfrihet, föreningsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet och informationsfrihet samt rätten att fritt sluta avtal. Detta direktiv inskränker inte medlemsstaternas behörighet och utvidgar heller inte unionens behörighet på de områden som omnämns i denna punkt.

Artikel 3
Tillämpningsområde

1. Inom ramen för Europeiska unionens befogenheter och inom de gränser som fastställs i punkt 2, och med fullständig respekt för subsidiaritetsprincipen, nationella konstitutioner och rättsliga traditioner, ska förbudet mot diskriminering gälla alla personer, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ, i fråga om följande:
 - a) Tillgång till socialt skydd i den mån det avser social trygghet, och socialt bistånd, subventionerade bostäder samt hälso- och sjukvård.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, lämna in en ansökan och registrera sig samt det faktiska tillhandahållandet av de sociala skyddsåtgärderna.
 - b)
 - c) Tillgång till utbildning.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, lämna in en ansökan och registrera sig samt det faktiska tillträdet till och deltagandet i utbildningsverksamhet.
 - d) Tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder, som är tillgängliga för allmänheten.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, lämna in en ansökan, registrera sig, beställa, boka, hyra och köpa samt det faktiska tillhandahållandet och åtnjutandet av varorna och tjänsterna i fråga.

2. Detta direktiv ska inte tillämpas på

- a) frågor som omfattas av familjerätten, t.ex. civilstånd och adoption, eller reproduktiva rättigheter, eller på relaterad rätt till sociala trygghetsförmåner med koppling till civilstånd,
- b) organisationen och finansieringen av medlemsstaternas system för socialt skydd, inbegripet inrättande och förvaltning av sådana system och därtill hörande arrangemang samt innehållet i, omfattningen, beräkningen och varaktigheten av förmåner och tjänster samt villkoren för berättigande till dessa förmåner och tjänster, såsom till exempel åldersgränser för vissa förmåner,
- c)
- d) organisationen och finansieringen av medlemsstaternas utbildningssystem, inklusive inrättande och förvaltning av utbildningsanstalter, innehållet i undervisningen och utbildningsverksamheten, utarbetande av studieplaner, fastställande av examineringsförfaranden samt villkor för berättigande, såsom åldersgränser för utbildning, stipendier och kurser,
- e) särbehandling på grundval av en persons religion eller annan trosuppfattning vid tillträde till utbildningsanstalter vars etiska grundsyn bygger på religion eller annan trosuppfattning, i enlighet med nationella lagar och traditioner och nationell praxis.
- f) tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder, som erbjuds inom området privat- och familjeliv och transaktioner i samband med detta.

- 3.
- 3a. Detta direktiv påverkar inte nationella åtgärder för att tillåta eller förbjuda bärande av religiösa symboler och inskränker inte medlemsstaternas exklusiva behörighet i dessa frågor.
4. Detta direktiv påverkar inte nationell lagstiftning avsedd att säkerställa statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur eller lagstiftning angående ställning och verksamhet för kyrkor och andra sammanslutningar som är baserade på religion eller annan trosuppfattning och inskränker inte medlemsstaternas exklusiva behörighet i dessa frågor.
5. Detta direktiv omfattar inte särbehandling på grund av nationalitet och påverkar inte bestämmelser och villkor för inresa i och bosättning på medlemsstaternas territorium för medborgare i tredjeländer och statslösa personer och inte heller sådan behandling som beror på tredjelandsmedborgarnas och de statslösa personernas rättsliga ställning.

Artikel 4

Artikel 4a

Rimliga anpassningsåtgärder till förmån för personer med funktionsnedsättning

1. För att garantera att principen om likabehandling följs när det gäller personer med funktionsnedsättning ska rimliga anpassningsåtgärder vidtas på de områden som anges i artikel 3.
2. Vid tillämpning av punkt 1 avses med *rimliga anpassningsåtgärder* nödvändiga och lämpliga ändringar och justeringar, som inte medför en oproportionerlig eller orimlig börda, när så behövs i ett enskilt fall, för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra kan åtnjuta eller utöva sociala skyddsåtgärder, utbildningsverksamhet, varor eller tjänster som omfattas av detta direktiv.
3. Vid tillhandahållande av bostäder ska punkterna 1 och 2 inte innebära en skyldighet för tillhandahållaren att göra strukturella ändringar i lokalerna eller att betala för dem. I enlighet med nationell rätt och praxis ska en tillhandahållare av bostäder godta sådana ändringar om de finansieras på annat sätt och inte medför någon oproportionerlig börda.
4. Bestämmelserna i denna artikel ska inte påverka unionsrättens bestämmelser om tillgänglighet eller rimliga anpassningsåtgärder beträffande vissa bestämda varor eller tjänster.

5. Vid bedömningen av huruvida de åtgärder som är nödvändiga för att följa denna artikel skulle medföra en oproportionerlig börda ska i synnerhet följande beaktas:
- a) Skyldighetsbärarens storlek, art, resurser, nettoomsättning och vinst.
 - aa) Den negativa inverkan för en person med funktionsnedsättning som påverkas av den omständigheten att den lämpliga och nödvändiga åtgärden inte tillhandahålls.
 - b) De beräknade kostnaderna för den lämpliga och nödvändiga åtgärden.
 - c) Den beräknade nyttan för personer med funktionsnedsättning generellt, med beaktande av hur frekvent och långvarig användningen av de relevanta varorna och tjänsterna är och hur frekvent och långvarigt förhållandet med säljaren eller tillhandahållaren är.
 - ca) Storleken på de offentliga medel som skyldighetsbäraren har tillgängliga för vidtagandet av den lämpliga och nödvändiga åtgärden.
 - d)
 - e) Den ifrågavarande lösa eller fasta egendomens historiska, kulturella, konstnärliga eller arkitektoniska värde.
 - f) Hur säkra och praktiskt genomförbara åtgärderna i fråga är.

Om denna börda i tillräcklig grad kompenseras genom redan befintliga åtgärder i politiken för personer med funktionsnedsättning i den berörda medlemsstaten, ska den inte anses som oproportionerlig.

2.

3.

Artikel 5
Positiv särbehandling

1. I syfte att säkerställa full jämställdhet i praktiken får principen om likabehandling inte hindra en medlemsstat från att behålla eller anta särskilda åtgärder för att förhindra eller kompensera att personer missgynnas på grund av religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning.

Artikel 6
Minimikrav

1. Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är mer fördelaktiga för skyddet av principen om likabehandling än de som anges i detta direktiv.
2. Genomförandet av detta direktiv får under inga omständigheter utgöra skäl för att inskränka det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna på de områden som omfattas av detta direktiv.

KAPITEL II

RÄTTSMEDEL OCH SÄKERSTÄLLANDE AV EFTERLEVNADEN

Artikel 7

Tillvaratagande av rättigheter

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att alla som anser sig förfördelade på grund av att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem har tillgång till rättsliga och/eller administrativa förfaranden, inbegripet, när de anser det lämpligt, förlikningsförfaranden för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv, även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som i enlighet med de kriterier som fastställs i deras nationella lagstiftning har ett berättigat intresse av att säkerställa att bestämmelserna i detta direktiv efterlevs, på den klagande personens vägnar eller för att stödja denne, med hans eller hennes tillstånd, får engagera sig i de rättsliga och/eller administrativa förfaranden som finns för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv.
3. Punkterna 1 och 2 ska inte påverka tillämpningen av nationella regler om tidsfrister för att väcka talan när det gäller principen om likabehandling.

Artikel 8
Bevisbörda

1. Medlemsstaterna ska i enlighet med sina nationella rättssystem vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den svarande är skyldig att bevisa att det inte föreligger något brott mot förbudet mot diskriminering, när personer som anser sig förfördelade på grund av att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem, inför domstol eller annan behörig myndighet lägger fram sådana fakta som ger anledning att anta att det har förekommit diskriminering.
2. Punkt 1 ska inte förhindra att medlemsstaterna inför bevisregler som är fördelaktigare för den kärende.
3. Punkt 1 ska inte tillämpas på straffrättsliga förfaranden.
4. Medlemsstaterna får besluta att inte tillämpa punkt 1 på förfaranden där det åligger domstolen eller det andra behöriga organet att utreda fakta i målet.
5. Punkterna 1, 2, 3 och 4 i denna artikel ska också tillämpas på förfaranden som inleds enligt artikel 7.2.

Artikel 9
Repressalier

Medlemsstaterna ska i sina rättsordningar införa nödvändiga bestämmelser för att skydda enskilda mot ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder på grund av klagomål eller förfaranden för att se till att principen om likabehandling följs.

Artikel 10

Spridning av information

Medlemsstaterna ska säkerställa att på lämpligt sätt och på hela sitt territorium informera berörda personer om de bestämmelser som antas enligt detta direktiv och om relevanta bestämmelser som redan är i kraft.

Artikel 11

Dialog med berörda parter

Medlemsstaterna ska i syfte att främja principen om likabehandling uppmuntra till dialog med relevanta berörda parter som i enlighet med nationell lagstiftning och praxis har ett berättigat intresse av att motverka diskriminering på de grunder och områden som omfattas av detta direktiv.

Artikel 12

Organ för främjande av likabehandling

1. Medlemsstaterna ska utse ett eller flera organ för främjande av likabehandling av alla personer oavsett religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning. Dessa organ får utgöra en del av de organ som på nationell nivå har till uppgift att tillvarata de mänskliga rättigheterna eller att ta till vara enskildas rättigheter.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att dessa organs befogenheter omfattar följande:
 - a) Att på ett oberoende sätt bistå personer som utsatts för diskriminering genom att driva klagomål om diskriminering, utan att det påverkar rättigheterna för dessa personer eller för de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som avses i artikel 7.2.
 - b) Att genomföra oberoende undersökningar om diskriminering.
 - c) Att offentliggöra oberoende rapporter och lämna rekommendationer i alla frågor som rör sådan diskriminering.
- 3.

KAPITEL III

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 13

Efterlevnad av bestämmelserna

Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att principen om likabehandling följs och särskilt att

- a) lagar och andra författningar som strider mot principen om likabehandling upphävs,
- b) avtalsbestämmelser, interna regler för företag och regler för vinstdrivande eller icke-vinstdrivande föreningar som strider mot principen om likabehandling, förklaras eller kan förklaras ogiltiga eller ändras.

Artikel 14

Påföljder

Medlemsstaterna ska bestämma vilka påföljder som ska tillämpas på överträdelser av de nationella bestämmelser som antas i enlighet med detta direktiv och vidta alla åtgärder som behövs för deras genomförande. Påföljderna får innefatta betalning av ersättning, som inte får begränsas av en i förväg fastställd övre gräns, och ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Artikel 14a

Integrering av ett jämställdhetsperspektiv

I enlighet med artikel 8 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska medlemsstaterna vid genomförandet av detta direktiv ta hänsyn till målet att undanröja bristande jämlikhet och främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Artikel 15
Genomförande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den [fyra år efter antagandet av detta direktiv]. De ska genast underrätta kommissionen om detta och till kommissionen överlämna texten till dessa bestämmelser.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

1a.

1b.

1c.

2. Med avseende på artikel 4a får medlemsstaterna besluta att förlänga den införlivandeperiod som anges i punkt 1 med upp till två år. I detta syfte ska medlemsstaterna anmäla ett sådant beslut till kommissionen och meddela relevant datum för införlivande senast [fyra år efter antagandet].

2a.

3.

3a.

4. Medlemsstaterna ska främja insamling av uppgifter om likabehandling och icke-diskriminering. Uppgifterna ska samlas in i enlighet med nationell lagstiftning och praxis och i enlighet med tillämplig unionsrätt, i synnerhet med de bestämmelser som rör skydd av personuppgifter.

Artikel 16

Rapport

1. Medlemsstaterna ska senast den [två år efter den dag som anges i artikel 15.1] och därefter vart femte år till kommissionen överlämna all information som kommissionen behöver för att utarbeta en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av detta direktiv.
2. Kommissionens rapport ska utarbetas med vederbörlig hänsyn till synpunkter från de nationella organen för främjande av likabehandling och berörda parter samt EU:s byrå för grundläggande rättigheter. I enlighet med principen om integrering av ett jämställdhetsperspektiv ska rapporten bland annat innehålla en bedömning av åtgärdernas konsekvenser för kvinnor och män. Mot bakgrund av den information som mottagits ska rapporten vid behov även omfatta förslag som syftar till att ändra och uppdatera detta direktiv.

Artikel 17

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 18

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.
